

NEKROLOG

Doc. dr. sc. Zvonimir Milanović (1960. – 2019.)

UDK 378.147.091.32:<811.124:821.124>](091)

Dana 21. lipnja 2019. godine umro je u Puli dugogodišnji profesor latinskoga jezika i rimske književnosti doc. dr. sc. Zvonimir Milanović, kojega zajednica pamti kao nesmiljenoga borca za očuvanje klasične uljudbe. Rođen je 29. siječnja 1960. godine u Prnjavoru u Bosni i Hercegovini, a osnovnu školu i klasičnu gimnaziju završio je u Splitu. Studij klasike (uz onaj fonetike) započeo na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu 1980., a nastavio ga je u Poljskoj. Godine 1989. na Varšavskom Sveučilištu u Varšavi obranio je magistrski rad, a doktorirao 2013. na Jagiellonskom sveučilištu obranivši doktorsku disertaciju *Humanizm polski a humanizm chorwacki w dobie wczesnonowożytniej. Idee, związki, paralele* (Poljski i hrvatski humanizam u ranom novovjekovlju. Ideje, veze, paralele). Od 1990. u splitskoj gimnaziji podučavao je latinski jezik, no već je nagodinu pa sve do 2000. radio u pulskoj Gimnaziji i Pazinskom kolegiju – klasičnoj gimnaziji u Pazinu.

Godine 2000. zaposlen je kao lektor, a potom i kao viši lektor na Odsjeku za romansku i klasičnu filologiju na Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli te je ondje predavao čitav spektar kolegija na studiju latinskoga jezika i rimske književnosti, uz povremenu nastavu na pulskom Biskupijskom misijskom sjemeništu *Redemptoris Mater*. Njegova iznimna odrješitost urodila je preimenovanjem odsjeka u Odsjek za klasičnu filologiju te osnivanjem diplomskoga studija latinistike na Filozofskom fakultetu u Puli, koji je privremeno bio ukinut nakon uvođenja bolonjskoga procesa, no studij grecistike, za koji je napisao plan i program i za koji se iz godine u godine zalagao, nije naišao na podršku nadležnih. Milanovićevi su interesi za grčku starinu time morali ostati svedeni na privatne razgovore i učenu razmjenu s kolegama.

Kada je godine 2017. izabran u zvanje docenta i za predstojnika Odsjeka za klasičnu filologiju, osuvremenio je pulske studij Latinskoga jezika i rimske književnosti uvođenjem recepcijskih i kulturoloških kolegija koji su mogli predstaviti antiku na novi način, bliži mladeži XXI. stoljeća, uz čuvanje temeljnih postavki klasične filologije i duha humanizma. Potonje je vrlo često u razgovorima isticao kao temeljnu vrijednost klasičnoga obrazovanja. Svjestan značaja neprekinutih veza europske kulture sa svojim klasičnim izvorima i unutareuropskih veza koje su se odvijale putem latinskoga jezika, bio je glavnim inicijatorom i predsjednikom organizacijskog odbora Međunarodnoga znanstvenog skupa Kultura *Mare Internum* – humanističke ideje, veze, paralele, koji se održao na Sveučilištu u Puli u jesen 2018. godine. Skupom je uspio povezati humaniste nekoliko europskih zemalja, no Milanovićeve su planovi bili mnogo opsežniji.

Nastojanje oko pokretanja Instituta za neolatinizam, koji je želio nasloviti *Flacianum* u čast Istraninu Matiji Vlačiću Iliriku, nije dospio provesti u djelo jer ga je u tome spriječila prerana smrt koja je uslijedila nakon kratkotrajne i teške bolesti. I najavljena knjiga, na kojoj je radio nakon obrane doktorata, a koja se trebala temeljiti na njegovoj disertaciji, ostala je nedovršena, kao i nekoliko gotovo završenih članaka, uključujući onaj koji se trebao temeljiti na pripremi za posljednji održan govor u jesen 2018. – *Friendship and the Concept of Paideia in the Context of Mare Internum Cultures*.

IZ STRUČNOG I ZNANSTVENOG RADA

Milanovićev stručni rad uključuje nekoliko kritičkih provjera prije-pisa latinskih tekstova, poput izdanja knjige arheologinje Alke Starac *Rimsko vladanje u Istri i Liburniji I i II*, koju je 1999. objavio Arheološki muzej Istre i djela *De republica ecclesiastica libri X Auctore Marco Antonio de Dominis Archiepiscopo Spalatensi. Libri I, II*, urednika Ante Maletića (Lamaro, Split 2003). Redigirao je prijevod Tona Smerdela *Gaj Julije Cezar. Moji ratovi*, što ga je Naklada Jesenski i Turk u Zagrebu izdala 2013., ali i prijevod knjige Czesława Miłosza *O putovanjima kroz vrijeme*, koji je Siniša Kasumović objavio kod Naklade Ljevak u Zagrebu 2015. Njegove aktivnosti uključivale su i sudjelovanje u radu Hrvatskoga društva klasičnih filologa u Zagrebu te na skupovima *Euroclassica Academia Ragusina* u Dubrovniku. Sudjelovao je u rovinjskim Susretima hrvatskih književnika iz dijaspore kao član organizacijskog odbora i moderator od 2005. do 2010. Bio je dobitnikom dviju međunarodnih stipendija 2013. godine – *Fund of Queen Jadwiga* odvela ga je s pulskog

fakulteta na jedan mjesec, a *Thesaurus Poloniae – International Cultural Centre in Cracow* na tri mjeseca, pri čemu je odslužio znanstveni staž na Jagiellonskom sveučilištu.

Rana karijera gimnazijskoga nastavnika Milanovića je učinila senzibilnim za potrebe približavanja klasične građe mlađoj i široj populaciji, te je objavio više knjiga prijevoda s latinskoga i grčkoga jezika, uključujući popratne uvodne studije i komentare uz tekstove, a njegov je doprinos i nov udžbenik za škole, gimnazije i sveučilišta *Hereditas linguae latinae*. Eseji te stručni i znanstveni radovi, kao i izlaganja na stručnim i znanstvenim skupovima u zemlji i inozemstvu odraz su njegovih težnji da ostavi pečat i u znanstvenom području klasične filologije, čemu se posvetio u zreлом razdoblju života. Godine 2004. na Simpoziju Antun Vrančić u Zagrebu debitirao je pred stručnom publikom izlaganjem *Zastupljenost hrvatskih latinista u nastavi latinskog jezika u općim gimnazijama*, a iste godine na Međunarodnom znanstvenom skupu Latinitet u Europi s posebnim osvrtom na hrvatski latinitet nekad i danas na lokaciji Rijeka - Krk izložio je temu *Hrvatski latinisti u podijeljenoj Europi*. Na međunarodnom znanstvenom skupu Humanistička naobrazba: temelj hrvatskog i europskog identiteta govorio je na temu *Hrvatski latinizam i civilizacijski kontinuitet* godine 2006., a na Međunarodnom slavističkom skupu u Opatiji 2008. o hrvatsko-poljskim odnosima u XV. i XVI. stoljeću. Nagodinu je na simpoziju Treći dani u čast dr. Veljka Gortana izložio promišljanja na temu *Tradicija i njeno naslijeđe*.

Poljskoj publici je na Jagiellonskom sveučilištu u Krakovu 2009. predstavio domaću filologiju govorom *Što je to hrvatski humanizam?*, a 2013. i izlažući na temu 'Dialogus de laudibus Herculis'. *Rozmowa poety i teologa w Dialogu o Herkulesie Marka Marulića*. Domaćim filozofima pak na Malićevim danima u Zagrebu 2015. predstavio je komparaciju *Ethos, ethnos, politeia. Etnički identitet i političke strategije u djelatnosti istaknutih hrvatskih i poljskih humanista razdoblja renesanse*. Iste je godine u poljskim Katowicama održao gostujuće predavanje *Humanizm polski a humanizm chorwacki w dobie wczesnonowożytniej. Idee, związki, paralele*.

Tek je 2016. prvi put izlagao u mjestu zaposlenja, Puli, i to na temu *Klasični jezici i Europa* posvećenu nastavnicima klasičnih jezika na skupu profesora latinskoga jezika u gimnazijama i srednjim školama. Te je godine u Krakovu nastupio i na međunarodnom znanstvenom skupu Poljsko-hrvatske veze kroz stoljeća. Povijest, kultura, književnost s izlaganjem *Muza dalmatinska i sarmatska. Intelktualna i politička sinergija*

poljskih i hrvatskih humanista u XVI. stoljeću. Nagodinu je diseminirao svoja istraživanja pred međunarodnom publikom dvaput – u Slavonском Brodu na skupu Tadijino stoljeće predstavio se izlaganjem *Lirika – zrcalo života* te u Krakovu predavanjem u International Centre of Culture (MCK) temom *Hrvatski humanisti u renesansnom Krakovu*. I godine 2018. izlagao je na dva simpozija – Dvadeset i osmim Marulićevim danima, gdje je izložio vlastito viđenje teme *Marulićev kršćanski humanizam. Filozofske i političke ideje u spisu ‘Dialogus de Hercule’* te u Puli na međunarodnom znanstvenom skupu Kultura *Mare Internum*. Humanističke ideje, veze i paralele u ranome novom vijeku.

NASTAVNIK I POLEMIČAR

Dr. Zvonimir Milanović ostat će zapamćen kao zanimljiva osobnost i snažan polemičar, a ponajviše kao velik borac za očuvanje klasičnih vrijednosti u doba mijena sustava vrijednosti. Utisnuo se u duhove brojnih generacija koje je poučavao, a većina će se složiti da je bio iznimno strog, ali i pravedan. Njegovi studenti ističu metodičnost i sustavnost u poučavanju klasične građe i latinskoga jezika, u kojoj je bio predstavnik “stare škole”, no još više njegovu karizmatičnost. Znao je približiti atmosferu vremena i predstaviti i interpretirati književno djelo evocirajući antiku na svakom koraku, ali i cijeliti draži *otiuma*, kada bi se počesto raspričao o svojoj omiljenoj temi, neoplatoničarima.

Njegovi kolege, osobito oni iz uže sredine Filozofskoga fakulteta u Puli, žale gubitak sugovornika koji je rado polemizirao i kroz konfrontaciju poticao kreativna rješenja starih problema, a osobito teško pada gubitak borca za status klasične filologije u vrijeme neoliberalnoga kapitalizma, kada pred svima nama stoji zadatak obrane svrhe filologije, koja ne donosi profit, već tek znanje čovjekova duha radi. Pred sam kraj života jedna od njegovih glavnih preokupacija bila je propagacija znanja o starini i očuvanje humanizma, za koje je osjećao da gube nesminjenu bitku sa STEM-om, kao i s progresivnom trivijalizacijom društva i slabljenjem kriterija u usvajanju znanja i njegovu prenošenju.

DOPRINOS FILOLOGIJI

Milanovićeve borbe, brige i stremljenja vrijeme će prepustiti zaboravu, ali objavljeni radovi pružaju priliku zainteresiranima da se vrate njegovom radu u vidu raznovrsnih stručnih i znanstvenih tekstova. Popis koji slijedi uključuje prijevode različite kvalitete, od onih za koje

je sam žalio što su izašli iz tiska bez njegova *imprimatur*, do onih koji su cjeloviti i popraćeni vrijednim uvodima. Udžbenik *Hereditas linguae Latinae*, koji je tiskan u više navrata uz izmjene i dopunjen metodičkim uputama za nastavnike, oblikovao je svijet starine za brojne učenike latinskoga jezika, a najnovije izmijenjeno izdanje, koje je još jedan projekt koji nije stigao dovršiti, trebalo je ukloniti manje nedostatke prethodnih. Uvijek kritičan prema samome sebi, želio je kroz udžbeničku građu predstaviti i latinski jezik, i klasičnu starinu, i hrvatsku neolatinističku baštinu, dočim njegovi stručni i znanstveni članci ponajčešće tematiziraju neolatinistička pitanja.

U ovom bolnom trenutku pretežak je zadatak govoriti o kakvoći Milanovićeve znanstvenog doprinosa – o tome neka sude drugi, koji su rjeđe s njime dijelili duge razgovore i filološka promišljanja. Popis objavljenih radova Zvonimira Milanovića koji slijedi predstaviti će njegov rad. Za nas neka to bude tek popis njegovih djela, uz posljednje *sit tibi terra levis*. Docent dr. sc. Zvonimir Milanović počiva na starome groblju u Motovunu, u blizini istarskoga sela Divjaki u kojemu je živio, i gdje je pokopan 24. lipnja 2019. godine.

KNJIGE PRIJEVODA I UDŽBENICI

- Marko Aurelije Autokrator, *Samomu sebi*, Zagreb 2001. (prvo izd. 1996).
 Marko Antonije de Dominis, *O miru među religijama – poslanica*, M. A. D. *Izabrani radovi 1* (ur. A. Maletić), Split 2002, str. 159-213.
 Lucije Anej Seneka, *Dijalozi. O postojanosti mudraca, O providnosti, O sretnom životu, Florilegij*, Zagreb 2007.
 Marko Tulijski Ciceron, *Život i djelo. Lelije o prijateljstvu*, Zagreb 2007.
 Marko Tulijski Ciceron, *O dužnostima*, Zagreb 2007.
 Diogen Laertije, *Životi i misli istaknutih filozofa*, Zagreb 2008.
 Erazmo Roterdamski, *Pohvala ludosti*, Zagreb 2009. (prvo izd. 1999).
 Marko Antonije de Dominis, *O miru među religijama – poslanica*, u M. A. D. *Izabrani radovi 1* (ur. A. Maletić) Split 2002, str. 159-213.

UDŽBENICI I PRIRUČNICI

- Hereditas linguae Latinae*. Udžbenik latinskog jezika za gimnazije, novo, izmijenjeno i dopunjeno izd., Zagreb 2014.
Hereditas linguae Latinae. Radna bilježnica iz latinskog jezika za gimnazije, novo, izmijenjeno i dopunjeno izd., Zagreb 2014.

Hereditas linguae Latinae. Didaktičke i metodološke upute za nastavnike, Zagreb 2016.

Hereditas linguae Latinae. Udžbenik latinskog jezika za gimnazije, novo, izmijenjeno i dopunjeno izd. u pripremi za tisak.

UMJETNIČKI, STRUČNI I ZNANSTVENI RADOVI U ČASOPISIMA I ZBORNICIMA

Mathias Flacius Illirycus, Prologus primae partis Clavis Scripturae Sacrae (Matija Vlačić Ilirik, Predgovor prvom dijelu Ključa Svetoga pisma). *Nova Istra*, god. II (1997), VII, 4, str. 190-203.

Philippa Lacea Polana Illyrica – “Carmen Saphicum”. *Nova Istra*, god. II (1997), IV, 1, str. 45-49.

Pjesme – Zvijezda u kamenu. *Nova Istra*, god. II (1997), VII, 4, str. 152-155.

Pjesme, *Nova Istra*, god. III (1998), IX, 2, str. 51-55.

Temelji antičke historiografije. Esej o starovjekovnoj historiografiji. *Nova Istra*, god. IV (1999), XIII, 2-3, str. 271-289.

Hrvatski latinisti u podijeljenoj Europi, *Zbornik radova Međunarodnog znanstvenog skupa Latinitet u Europi – Latinitas in Europa* (ur. D. Deković), Rijeka 2004, str. 427-433.

D. L. Ratković (ur.), *Tar, Frata, Vabriga: kulturna baština*, Edicija Hereditas Histriae, prijevod s latinskog fragmenata o biskupskim vizitacijama, Poreč 2006.

Lelije o prijateljstvu, Amoenitates vel lepores Philologiae, Książka jubileuszowa ku czci Profesora dr-a hab. Wacława Twardzika (ur. Roman Mazurkiewicz), Krakov 2007, str. 415-417.

Duch Europy w kulturze renesansowej Polski i Chorwacji oraz Dalmacji – The spirite of Europe..., *Herito. Heritage, culture and the present*, br. 11, Krakov 2013, str. 74-88.

Przestrzenie sakralne czasów wojny i pokoju w chorwackiej literaturze doby wczesnonowożytnej, u *Świat bliski i świat daleki w staropolskich przestrzeniach* (ur. M. Jarczykova i B. Mazurkova), Katowice 2015, str. 67-89.

Djelatnost Jakova Baničevića, Jana Dantyszeka i Frana Trankvila Andreisa s osvrtom na odnos prema Erazmu Rotterdamskom i političkim idejama u povijesnom kontekstu prvih triju dekada XVI. stoljeća, *Književna smotra* 175 (1), 2015, str. 115-127.

Amicitia diplomatica Piotra Tomickog i Stjepana Brodarića u kontekstu austrijsko-ugarskog konflikta u XVI. stoljeću, *Književna smotra* 178 (4), 2015, str. 91-99

Ethos, ethnos, politeia. Etnički identitet i političke strategije u razdoblju renesanse, *Witkacy i drugi: zagrebački polonistički doprinosi* (ur. D. Blažina i Đ. Čilić Škeljo), Zagreb 2016, str. 131-158.

Problemi interpretacije i prevođenja stare književnosti. Nekoliko pitanja, primjedbi i propozicija / Problemy interpretacji i tłumaczenia literatury dawnej. Kilka pytań, uwag i propozycji (tłum. Leszek Małczak), *Przekłady literatur słowiańskich. Tłumacze i przekładoznawstwo słowiańskie*. T. 7. Cz. 1, Katowice 2016.

Lirika – zrcalo života: u kontrapunktu melankolije i vedrine, *Tadijino stoljeće: povijest, kultura, identitet*. Zbornik radova s međunarodnog znanstvenog skupa (ur. D. Matanović, B. Zieliński, A. Turbić Hadžagić, E. Berbić Kolar), Osijek – Poznanj 2018.

Muza dalmatinska i sarmatska. Intelektualna i politička sinergija poljskih i hrvatskih humanista u XVI. stoljeću, *Poljsko-hrvatske veze kroz stoljeća. Povijest, kultura, književnost*. Zbornik radova s međunarodnog znanstvenog skupa *Związki polsko-chorwackie na przestrzeni wieków. Historia, kultura, literatura*. (ur. M. Czerwiński i D. Agičić), Zagreb 2018.

Napisala Violeta Moretti